

Raziskovalci so v rudniku pri Hudi Jami našli veliko kit žensk, ki jih je komunistična Ozna umorila na tem morišču.

Najhujši zločin vseh časov

V. M.

Osmega decembra so v Muzeju novejšje zgodovine Slovenije v Ljubljani odprli dve razstavi. Prva prikazuje množično grobišče povojnih pomorov v rudniku pri Hudi Jami, na drugi pa je prikazano povojno preganjanje kmetov na Slovenskem.

Naj najprej predstavimo razstavo o povojnem množičnem grobišču v rudniku Barbara pri Hudi Jami, ki so ji v Muzeju novejšje zgodovine Slovenije dali naslov *Huda Jama – možnosti muzejske pre-*

zentacije (o razstavi o povojnem preganjanju kmetov bomo pisali posebej).

Štiristokubična zapora Na razstavi v Muzeju novejšje zgodovine si lahko v treh prostorih

ogledamo fotografije, predmete, ki so jih med izkopom grobišča našli doslej, in slike, s katerimi je slikarka Margarita Maria Dolinar poskušala prizore iz Hude Jame prikazati na umetniški način. Ker na razstavi ni bese-

dil, naj najprej povzamemo besedilo, ki ga je direktor muzeja Jože Dežman napisal za knjižico *Huda Jama – možnosti muzejske prezentacije* (izdala jo je založba Družina), ki je neke vrste »zasilni« katalog k razsta-

vi (knjiga o Hudi Jami bo izšla kasneje).

Jože Dežman je zapisal: »Za slovensko preseganje tabujev titozma je bil vstop v morišče in grobišče v rovu sv. Barbare prelomen dogodek. Če pustimo ob strani silovit globalni in lokalni odmev dogodka, je izhodišče za našo razpravo teza, da je pomor velike množice vojnih ujetnikov in civilistov konec maja in v začetku junija 1945 najhujši zločin vseh časov na ozemlju Republike Slovenije. Zgodilo se je po koncu vojne, žrtve so bile pobite na nepredstavljivo krut način v neprimerljivo strašljivem okolju.

Rablji sami so svoje zavedanje strahotnosti morije izrazili z nerazumljivo stometrsko, štiristokubično, enajstpregradno zaporo, ki naj bi za večno skrila zločin.

Skrivnosti Hude Jame Zdaj je zločin odkrit. Skrbno delo rudarske ekipe pod vodstvom Mehmedalije Alića je ohranilo jamski prostor v njegovi grozeči nazornosti. Pomembne za nadaljnji prodor v skrivnosti Hude Jame so bile odločitve preiskovalnega sodnika Milana Gučka. V neizmerno težavnih razmerah je ekipa Inštituta za sodno medicino pod vodstvom Tomaža Zupanca

pregledala posmrtno ostanke stotin žrtev v ravnini med obema jaškoma in v nekaj metrih prvega jaška. Jože Jagrič je /s filmsko kamero in fotoaparatom/ dokumentiral dogajanje v jami.

Sodelavci kriminalistične akcije Sprava pod vodstvom Pavla Jamnika so zbrali številne izjave ljudi, ki so bili povezani z zločinom. Kriminalisti so predmete,

ki so jih našli v jami, poslali v obdelavo v Muzej novejšje zgodovine Slovenije. Vsi ti podatki so dragocen temelj za pripravo muzejske predstavitve zločina v rovu sv. Barbare. Omogočajo rekonstrukcijo vsaj dela peklenškega dogajanja.

Morišče in grobišče V napetih razmerjih razpadanja največjega ▶

Radio Krka
106.6 MHz

Proteza ene od žrtev v Hudi Jami

titoističnega tabuja poteka boj med nadaljnjim prikrivanjem in odkrivanjem tudi v razpravah o nadaljevanju raziskav in urejanja morišča in grobišča v Hudi Jami. Ministrstvo za kulturo in njegove službe še niso zmogle razglasitve vsaj nekaterih največjih prizorišč velikega titoističnega zločina za kulturne spomenike: Teharje, grobišča v Kočevskem rogu, Tezno, Slovenska Bistrica ... In seveda rov sv. Barbare v Hudi Jami.

Hudo Jamo umeščam po njenem pomenu ob Katin. Zbigniew Brzezinski je ob rob enega zadnjih zbornikov dokumentov o sovjetskem pomoru poljskih ofi-

cirjev v Katinu zapisal: 'Do danes je ruska nepripravljenost, da bi popolnoma prelomili s Stalinovo dediščino, v ostrem nasprotju z nemško popolno obsodbo hitlerizma in predstavlja resno oviro ne samo za poljsko-rusko spravo, ampak tudi za rusko identifikacijo z Evropo.' In eden od poljskih raziskovalcev je dodal misel o univerzalnosti Katina: 'To ni samo zgodba o krutem zločinu, ki ostaja nekaznovan. To je tudi zgodba o zgodovinski resnici proti zanikanju, o moralnih odreaganjih proti političnemu cinizmu. Del poljske zgodovine, vendar tudi sporočilo z univerzalnim pomenom.'

Sporočilo hudih jam Tudi v Sloveniji še ni popolnega preloma s Titovim stalinizmom in sporočilo hudih jam je sporočilo z univerzalnim pomenom.

Režiserju Andrzejju Wajdi so v Katinu ubili očeta, oficirja Jakuba Wajdo. Za Wajdo je film o Katinu zgodba o družinah, ki jih je za vedno raztrgalo, o veliki prevari, o okrutni resnici. To je film o trpljenju posameznikov in ne o vseprisotni politiki. Zato se je Wajda izogibal vprašanjem, na katera je že odgovorjeno, in pričaral podobe, ki imajo veliko večjo čustveno težo. Anino vedenje Wajdo spominja na njegovo mater Aniela: nikoli se ni sprijaznila

z dejstvom, da se oče ne bo nikoli vrnil iz vojne, nikoli ni nehala iskati tudi najmanjših znamenj, ki bi potrdila njeno upanje. Zato je Wajda napisal scenarij kot osebno zgodbo. V njej heroji niso moški, ki umirajo, ampak ženske, ki čakajo, ki upajo vsak dan, vsak trenutek, ki preživijo trpljenje in pričakovanje vrnitve. Naj bo to upanje pripoved filma – zveste in stanovitne v skoraj trdnem upanju, da je dovolj, da odprejo vrata in tam bo stal – mož in oče!

Drame, ki čakajo Če je odziv varuhov tabuja ob Hudi Jami nenehno podoben stalinskemu, pa je tudi upor zvestobe in upanja podoben Wajdinemu. Iz Avstrije, Nemčije, Hrvaške, Srbije, Črne gore so kapljala vprašanja, tipanja, upajoča ugibanja, ali je njihov oče, ded morda žrtev Hude Jame. Osebna vprašanja, družinske drame. Tiste, ki čakajo zapisa, umetniške upodobitve.

Wajda ocenjuje, da med artističnimi odzivi na katinski zločin nekaj več pomenita le ena pesem in ena skladba. Nekam skromna bera za velik zločin in velik narod? Totalitarni tabuji ubijajo ne samo ljudi, ampak zatirajo tudi njihovo človečnost, ustvarjalnost, sočutje, solidarnost.

Naj v prihodnje pretresljivo pričevanje posnetkov in predmetov iz rova sv. Barbare nadgradijo nove umetnine.« Tako Jože Dežman.

Morišče presežnikov Prizori, s katerimi so se v rudniku pri

V ustih mumificiranega skeleta so našli zlat poročni prstan. Tja ga je umorjeni skrtil pred morilci. Na prstanu je napis »C.P.4. 12. 1937«. 4. decembra goduje Sv. Barbara.

To žrtev so komunisti umorili s krampom ali čim podobnim.

Hudi Jami srečevali raziskovalci, tako način pomora več tisoč ljudi v treh rudniških jaških in v rovu nad njimi kot sam kraj pomora, odpirajo poleg širokega raziskovalnega in interpretacijskega polja tudi različne pristope k muzejski predstavitvi te problematike. V Muzeju novejši zgodovine Slovenije so se odločili, da bodo prvo muzejsko predstavitev dosedanjih izsledkov raziskav morišča v rudniku Huda jama pospremili že tudi s prvo umetniško interpretacijo prizorov s tega množičnega grobišča, ki je – danes je to že jasno – nekaj posebnega tudi v svetovnem merilu. Nikjer na svetu do zdaj ni bilo primera, da bi v rudniku nekdo umoril tako veliko število ljudi, kot so to storili slovenski komunisti leta 1945 v Hudi jami.

Domobranci s Teharjem Čeprav bo preiskovalno delo v rudniku

pri Hudi Jami trajalo še nekaj časa, saj je delo zelo zahtevno in po obsegu zelo veliko, pa že nekaj časa vemo, da je bil rudnik pri Hudi Jami prvo množično morišče za komunistično koncentracijsko taborišče na Teharjah, kar pomeni, da so tam množično ubijali slovenske domobrance (ko so rudniške jaške napolnili, so z morijo nadaljevali na Hrastrniškem hribu, pri Brežicah, pri Grižah in drugod).

Morišče in grobišče pri Hudi Jami zato odpira za Slovence posebej pomembno temo, ki se je bodo morale mnoge slovenske ustanove – od političnih do raziskovalnih in posameznikov, ki bodo na njej kakor koli delali – lotevati z največjo mero natančnosti in pietete. Mnogim temam sicer rečemo, da z njimi »Slovenija nikoli več ne bo takšna, kot je bila« in morišče pri Hudi Jami bo poslej med njimi pri samem vrhu.

Zaupanje

Karitas

Spoštovani!

Pred vami so življenjske preizkušnje družin, ki potrebujejo podporo in pomoč. Verjamemo, da nam bo skupaj z vami uspelo njihovo življenje premakniti na bolje.

Pred tremi meseci je v samotni gorski vasi zagorelo v montažni hiši, v kateri sta stanovali ženska srednjih let in njena ostarela teta. Obe imata hujše zdravstvene težave. Njun edini dohodek je socialna pomoč in tetina nizka invalidska pokojnina, kar komaj zadošča za skromno preživetje. Požar je povzročil večjo škodo in izkazalo se je, da morajo bivalne prostore na novo urediti, da bodo varni za bivanje. Stisko družine je zaznala Župnijska Karitas in drugi dobri ljudje, ki so družini že priskočili v pomoč pri delu in z materialom. Za najnujnejšo ureditev prostorov oziroma nabavo materiala je potrebnih še 2.300 evrov. Spoštovani bralci tednika Demokracija, na vas se obračamo s prošnjo, da skupaj pomagamo! Hvala!

Slovenska Karitas, Kristanova ulica 1, 1000 Ljubljana, TRR: 02140-0015556761, Sklic: 00 500904, Namen: zaupanje. Informacije: 01/300 59 60 ali www.karitas.si/zaupanje

Tednik DEMOKRACIJA tudi pri okencih Pošte Slovenije!

 POŠTA SLOVENIJE

Objavimo, kar drugi zamolčijo. **ŽE V PRODAJI**